

**Модель
інтеграції
учнів з України
в школах
Малопольського
воєводства**

Модель інтеграції учнів з України в школах Малопольського воєводства

Наукове редагування:
д-р Якуб Гловацький

Автори:
Магдалена Гловацька
Якуб Гловацький
Ядвіґа Перонкевич-Ковальська
Рафал Сулковський

Мериторична консультація:
Людмила Рудик
Йоанна Перонкевич

Краків, листопад 2022

MAŁOPOLSKA

Видання опрацьоване в межах проєкту “Відповідальний університет – Мережа шкільних гуртків інновацій та підприємництва”, реалізованого за фінансової підтримки Малопольського воєводства.

Видавець:

Фонд Економіки та державного управління
вул. о. І. Я. Скорупки 22, 31-519 Краків
www.fundacjagap.pl www.uniwersytetodpowiedzialny.pl

Наукове редагування: д-р Якуб Гловацький

Автори:

Магдалена Гловацька
Якуб Гловацький
Ядвіґа Перонкевич-Ковальська
Рафал Сулковський

Мериторична консультація:

Людмила Рудик
Йоанна Перонкевич-Шперналь

Переклад: Фонд “Інститут Польща-Україна”
Коректура: Фонд “Інститут Польща-Україна”

ISBN 978-83-67140-21-8

Краків, 2022

Зміст

ВСТУП 4

ПІДСУМОК І РЕКОМЕНДАЦІЇ 6

ВИТОКИ І КОНТЕКСТ РАПОРТУ 8

Війна в Україні та хвиля біженців 8

Ситуація українських учнів у польських школах 9

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ 13

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ 17

Кількість учнів з України в школах 17

Підготовка шкіл до прийому біженців та рівень інклюзії 18

Рівень інтеграції учнів-біженців у польських
групах однолітків 20

Співпраця з міжкультурними асистентами 28

БІБЛІОГРАФІЯ 32

Вступ

З 24 лютого 2022, тобто від початку російської агресії проти України, мільйони біженців залишили свої домівки. Більшість людей, що шукали захисту і допомоги у цей важкий час, потрапили до Польщі. У системі PESEL зареєстровано понад 519 тис. біженців віком до 18 років, що становить близько 7% від усієї молоді в Польщі. У цьому контексті потенційне залучення 360 тис. українських дітей до польської системи освіти може стати величезним викликом.

Статистичні дані свідчать, що в останніх місяцях навчального року 2021/2022 близько 200 тис. дітей з України розпочали навчання у польській системі освіти, з них близько 40 тис. – у дошкільних закладах. Більшість дітей і молоді (близько півмільйона) не були записані до польських шкіл через продовження дистанційного навчання в українській системі освіти або через очікування батьків початку нового навчального року. Під час зустрічі, яка відбулася в офісі Уповноваженого з прав людини (RPO), представники Міністерства освіти та науки (MEiN), куратори освіти, неурядові організації та організації місцевого самоврядування вказали на низку викликів, пов'язаних з прийомом до польських шкіл за короткий час такого великого відсотка дітей і молоді, що були свідками війни.

Присутні на зустрічі представники виявили наступні проблеми: переповнення шкіл, що призводить до зниження якості навчання і стосунків у шкільних громадах, відсутність законодавчої бази, що дозволяє залучення дітей і молоді з України, які офіційно не є учнями школи, до спільної діяльності. Крім того, є проблеми, пов'язані з мовним бар'єром, такі як: відсутність інформації українською мовою про можливість здобуття освіти у польській системі, труднощі з налагодженням контакту з батьками та опікунами учнів-біженців, відсутність доступу до навчальних матеріалів, зокрема, підручників для вивчення польської мови. Важливою проблемою теж є відсутність фахівців у психологічно-педагогічних консультаціях, що розмовляють українською та російською мовами.

Цей звіт має на меті опрацювання моделі інтеграції учнів з України в школах Малопольського воєводства, що має підтримувати українську громаду, яка мешкає в Польщі. Під час роботи над його створенням проаналізовано статистичні дані, що стосуються регіону та проведено анкетування серед батьків українських учнів та вчителів початкових і середніх шкіл з Малопольщі. Проведене дослідження дало можливість виявити ключові проблеми у сфері інтеграції учнів з України в польських школах, більшість з яких подібні до викликів, що виявили на загальнодержавному рівні під час зустрічі з Уповноваженим з прав людини. Дані, що зібрані під час дослідження, дозволили створити зібрання практик та рекомендацій для чиновників та працівників освітнього сектора у Малопольщі.

Підсумок і рекомендації

Підготовку шкіл до прийому учнів-біженців вчителі оцінюють досить добре. Сільські школи в цьому проявили себе ліпше, ніж міські.

Головними проблемами, які з'явилися у роботі з учнями-біженцями з України були/є: відсутність знання мови та низька мотивація учнів до навчання. Другий фактор тісно пов'язаний з відчуттям тимчасовості учнів у польських школах, а іноді з одночасним продовженням навчання в українській школі у дистанційній формі.

Серед заходів, які повинні запроваджувати школи з метою підвищення рівня інтеграції учнів-біженців можна виділити наступні: додаткові заняття з польської мови, додаткові/корекційні заняття та нульові класи/підготовчі курси.

Беручи до уваги загальну кількість учнів, малопольські школи, розташовані у сільських місцевостях, приймають відносно багато учнів-біженців. Отож, варто розглянути різні форми підтримки саме цих шкіл.

Рівень інклюзії учнів біженців вчителі оцінюють як дуже низький. Трохи краще ситуація виглядає в сільській місцевості, а найгірше – у малих містах (до 50 тис. жителів).

Позитивним явищем є досить хороший процес інтеграції учнів-біженців у польських групах однолітків. Чим менша місцевість, тим краще оцінений цей процес.

Інституція міжкультурних асистентів оцінена досить добре, однак у сільській місцевості є помітна проблема з нижчою якістю їхньої роботи. У представників цієї професії особливо цінуються такі риси, як: відкритість, доброзичливість, готовність підтримки, розуміння українських дітей та їхніх сімей, а також можливість допомагати у перекладі на українську мову та у спілкуванні.

З безпосередніх розмов з українськими вчителями зрозуміло, що учні-біженці, які наразі не мають великої мотивації до навчання в Польщі – це учні, які в Україні теж не вчилися найкраще.

Однією із зазначених проблем є те, що не всі батьки з України розуміють особливості польської системи освіти й не відчують потреби мотивувати та заохочувати дітей до навчання в школі. Розв'язанням цієї проблеми можуть бути спеціально організовані збори для батьків з України, на яких за посередництвом міжкультурного асистента, який володіє українською мовою, можна пояснити, якими додатковими заняттями та допомогою можуть користуватися діти, де і яка інформація є в електронному щоденнику, чого від них та їхніх дітей очікують у школі.

Витоки і контекст рапорту

Війна в Україні та хвиля біженців

Вторгнення Росії в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року Російською Федерацією, стало ескалацією війни, що тривала з 2014 року. З початком воєнних дій тисячі українців вирушили до західних кордонів своєї держави. Вже в перший день конфлікту на транспортних та пішохідних прикордонних переходах з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Молдовою і Румунією утворилися черги. Найбільше серед біженців було жінок та дітей. У зв'язку з введенням воєнного стану, чоловікам віком від 18 до 60 років заборонили виїзд з країни.

Хоча база PESEL показує 1,4 млн українських біженців, згідно з останніми оцінками, зараз їх у Польщі проживає близько 1 млн 120 тис. Ми вже знаємо, що близько 300 тис. з них виїхали. Про це свідчить аналіз різних баз даних, наприклад, тих, що стосуються працевлаштування, виплат, PESEL та даних з кордонів (Kasprzak, 2022). З 24 лютого прикордонники зафіксували, що з України до Польщі виїхало 7,7 млн осіб, а 12 листопада – 25,2 тис. Натомість в Україну від 24 лютого, коли розпочалась російська агресія, з Польщі виїхало близько 5,9 млн осіб, з яких 24,8 тис. осіб перетнули кордон в суботу (12 листопада). PESEL отримали в Польщі понад 1,4 млн українців – найбільше у всьому ЄС.

Згідно з даними УВКБ ООН, до 19 квітня Україну покинуло понад 5 млн людей, з яких 2,8 млн вирушили до Польщі, 757 тис. – до Румунії, 550 тис. – до Росії, 471 тис. – до Угорщини, 427 тис. – до Молдови, 343 тис. – до Словаччини, 24 тис. – до Білорусі. Невелика частина біженців в Молдові та Румунії зверталися за статусом біженця, більшість планувала дістатися Чехії та Польщі.

Згідно зі статистичними даними, представленими Міністерством освіти й науки, станом на 3 жовтня 2022 в малопольських початкових школах навчається 10 981 учень-біженець з України. У 1-3 класах навчання

розпочали 3661 учень, натомість у 4-8 класах – 5950 учнів. Класи дошкільного виховання відвідує 575 учнів.

У малопольських технікумах наразі навчається 723 учні, а в загальноосвітніх ліцеях – 775 учнів. На продовження навчання в професійному училищі I або II ступеня наважилося 220 учнів. З представленої структури виникає, що більшість дітей і молоді, які прибули до Польщі після 24 лютого, це ті, що продовжують навчання на початковому рівні.

Ситуація українських учнів у польських школах

В останні місяці проведено кілька досліджень щодо ситуації українських учнів у Польщі. Одним з перших є опрацювання ініціативи Transatlantic Future Leaders Forum (Di Maggio і in., 2022). Підсумком звіту є рекомендації для Міністерства освіти й науки, поділені на чотири тематичні області: (I) інтеграція; (II) співпраця; (III) комунікація; (IV) логістика.

ІНТЕГРАЦІЯ

Забезпечення органам місцевого самоврядування нових цільових коштів або збільшення освітньої субвенції на:

- запобігання наслідкам тривалих перерв у навчанні та прискорення адаптаційного процесу,
- збільшення кількості робочих місць у школах,
- покриття витрат на продовжений час роботи закладів,
- додаткова психологічна підтримка для нових учнів та учениць.

Опрацювання та дистрибуція матеріалів, що підтримують органи місцевого самоврядування, школи, вихователів та батьків у:

- запровадженні мультикультурної освіти,
- використанні технік роботи в команді,
- забезпеченні можливості активної участі та відчуття розширення прав і можливостей для батьків дітей-біженців та ширшої спільноти,
- надання можливості навчання польської мови (з використанням книг, освітніх платформ тощо).

СПІВПРАЦЯ

- Координація та фінансування співпраці з неурядовими організаціями та громадськими ініціативами, які допомагають в навчанні та інтеграції людей з України у школах, що приймають дітей-біженців.

- Координація збору та надання доступу школам до інформації, контактних даних та наявних ресурсів щодо людей та організацій, які раніше працювали в системі освіти в Україні.
- Підтримка низових ініціатив шляхом збору, документування та надання доступу до матеріалів та прикладів найкращих практик місцевим органами влади, керівництву шкіл, вчителям та батькам.

КОМУНІКАЦІЯ

- Публікація ключових документів українською мовою та передача їх органам місцевого самоврядування для роботи з біженцями.
- Видання Міністерством освіти і науки послідовної інтерпретації, що вказує, в яких сферах програмна база польської та української систем освіти є взаємодоповнювальною.
- Видання Міністерством освіти і науки послідовних вказівок щодо оцінювання вмій українських учнів на основі атестатів та оцінок, отриманих в Україні.

ЛОГІСТИКА

- Координація ключових консультаційних процесів з представниками органів місцевого самоврядування, шкіл, освітян, батьків та неурядових організацій.
- Координація та фінансування польських й українських навчальних онлайн-платформ, що будуть використовуватися як інструменти для підтримки вихователів і батьків.
- Створення надійних баз даних.
- Полегшення, за необхідності, впровадження змінної системи (на вибраних рівнях освіти і в регіонах).

У травні і червні 2022 реалізовано дослідження (Tędziągolska, Walczak, Żelazowska-Kosiorek, 2022), що опираються на понад 100 інтерв'ю, проведених у шести початкових і середніх школах, у яких навчаються учні-біженці з України. В інтерв'ю брали участь українські та польські учні та їхні батьки, директори, вчителі, шкільні педагоги і психологи, міжкультурні асистенти, технічний персонал, представники шкільного середовища. Ключові висновки з досліджень були наступні:

1. Чинниками, що сприяють акліматизації українських учнів протягом першого часу були: минулий досвід роботи школи з іноземним учнем, присутність серед персоналу людей, що розмовляють

- українською або російською мовами, зрештою, присутність українських дітей, що мігрували перед війною. У випадку відсутності досвіду процес прийому нових учнів мав спонтанний характер і залежав від компетенції та мотивації окремих вчителів.
2. Чинником, що мав негативний вплив на багатьох рівнях, була велика мобільність біженців, пов'язана з подальшою міграцією або поверненням до України.
 3. Процесом, що явно перешкоджає інтеграції з польськими учнями, є тенденція до створення відносно закритих українських груп, якщо в даному класі є більша група учнів-біженців. З цієї причини стратегія запису великої групи українців до одного класу (бо, наприклад, працює там вчитель, що знає мову або має досвід в роботі з іноземним учнем) не є корисною.
 4. Працевлаштування міжкультурних асистентів для іноземних учнів — це рішення, яке допомагає подолати труднощі, пов'язані з забезпеченням відчуття емоційної безпеки (для учнів та вчителів), роботою з культурними відмінностями, підтримкою освітнього процесу та покращенням контактів між школою та батьками. Проблемою є відсутність системних рішень (у школах, де були проведені дослідження, асистентів працевлаштовано завдяки громадським організаціям), довготривалого планування та укладання контрактів з асистентами, та їх вкрай низька заробітна плата.
 5. Відсутність психологічно-педагогічної підтримки для українських учнів є однією з найважливіших зауважених проблем. Вона виникає через відсутність спеціалістів, що володіють українською або російською мовами, а також культурних бар'єрів.

Крім того, з 9 по 16 вересня 2022 року, автори цього дослідження провели підготовче анкетування батьків українських школярів. В опитуванні взяли участь 76 респондентів, з них 88,2% заявили, що їхні діти відвідують польські школи. Водночас аж 44,6% опитаних заявляють, що їхні діти й надалі навчаються дистанційно в українській школі.

Понад 63% опитаних респондентів – це батьки учнів, що ходять до початкової школи.

Тільки 24% респондентів заявляє, що їхні діти складатимуть іспити в польській школі. 40% з них не впевнені, а 36% не передбачає, що їхня дитина складатиме випускний іспит.

Ці твердження в основному стосуються іспиту восьмикласника та іспиту для закінчення середньої школи.

На запитання: “З якими бар'єрами ви зіткнулись у польській школі?” аж 65,8% респондентів вказало, що це мовний бар'єр, а 39,7% опитуваних

вказало на комунікаційний бар'єр. Понад одна третя опитуваних — 23 людини (31,5%) також звернули увагу на проблему, пов'язану з відсутністю прийняття ровесниками.

Часто переліченими бар'єрами були також:

- адміністративний бар'єр (відсутність відповідної інформації, що стосується початку навчального року, інформації про основні адміністративні правила, що діють у школі, відсутність інформації про те, як і де записати дитину до школи);
- відсутність місць у школах;
- відсутність належної підготовки вчителів;
- відсутність активної інтеграції (утворився суто український клас);
- згідно зі словами респондентів, деякі вчителі підвищують голос на дітей, дозволяють собі оцінювати психічне здоров'я;
- відсутність зворотної інформації для батьків про успіхи дітей в школі;
- проблема з міжкультурними асистентами, які, за словами респондентів, сприяють виділенню українських дітей з групи однолітків, що шкодить адаптації дітей у школах;
- висока вартість підручників.

Весь досвід, що перелічений вище, був використаний у процесі створення опитування та аналізу його результатів.

Методологія дослідження

Інструментом, використаним у цьому дослідженні, була анкета, яка складалася з 16 запитань (8 відкритих і 8 закритих), а також додаткових 6 закритих питань, що стосувалися основних даних. Анкетування було попередньо протестоване в середовищі вчителів і модифіковане відповідно до отриманих зауважень (див. додаток №1). Потім була підготовлена онлайн-версія за допомогою Google-форми¹.

Анкета була розповсюджена серед шкіл Малопольського воєводства шляхом безпосереднього листування електронною поштою. Крім того, за підтримки Малопольського центру удосконалення вчителів анкету було надіслано вчителям, які отримують циклічний ньюзлетер. У результаті в період з 11 жовтня по 3 листопада 2022 року отримано 103 відповіді.

Характеристика респондентів представлена на схемах від 1 до 6.

¹ Анкета є доступною за посиланням: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeamDiN_bjmJohPLmILic1lNne6lpHtelKTFj33JIKyCy0lHA/closedform (дата доступу: 8 грудня 2022 р.).

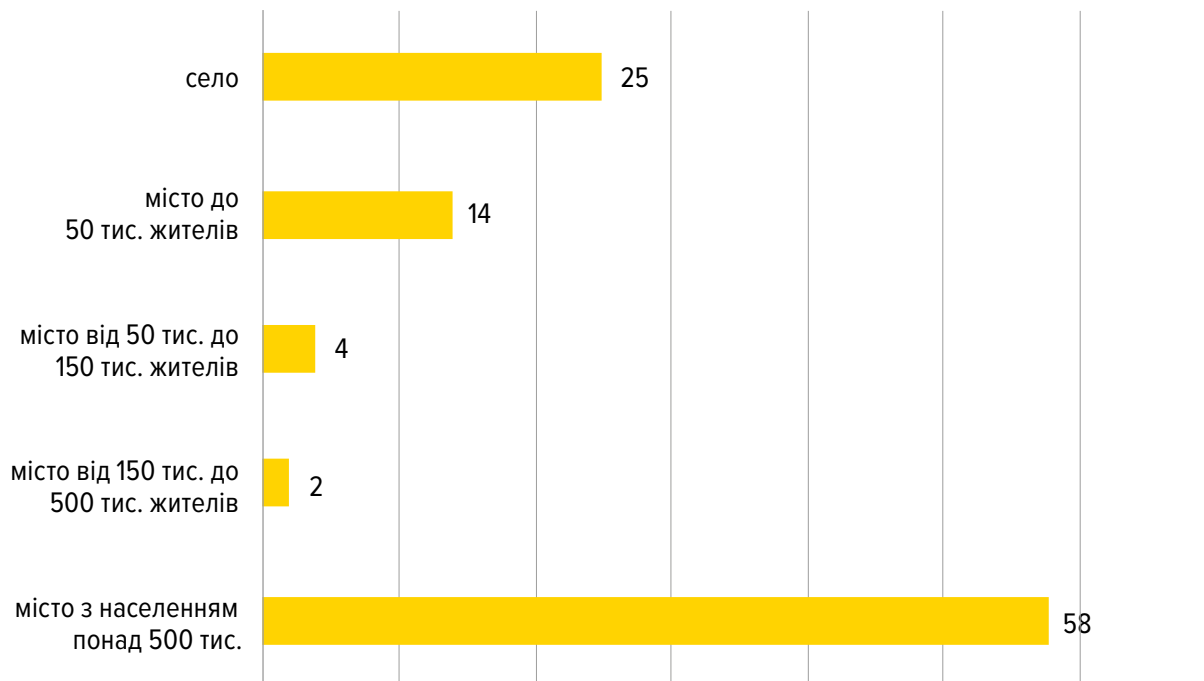

Схема 1. Розмір місцевості, де розташована досліджувана школа

Джерело: власне дослідження.

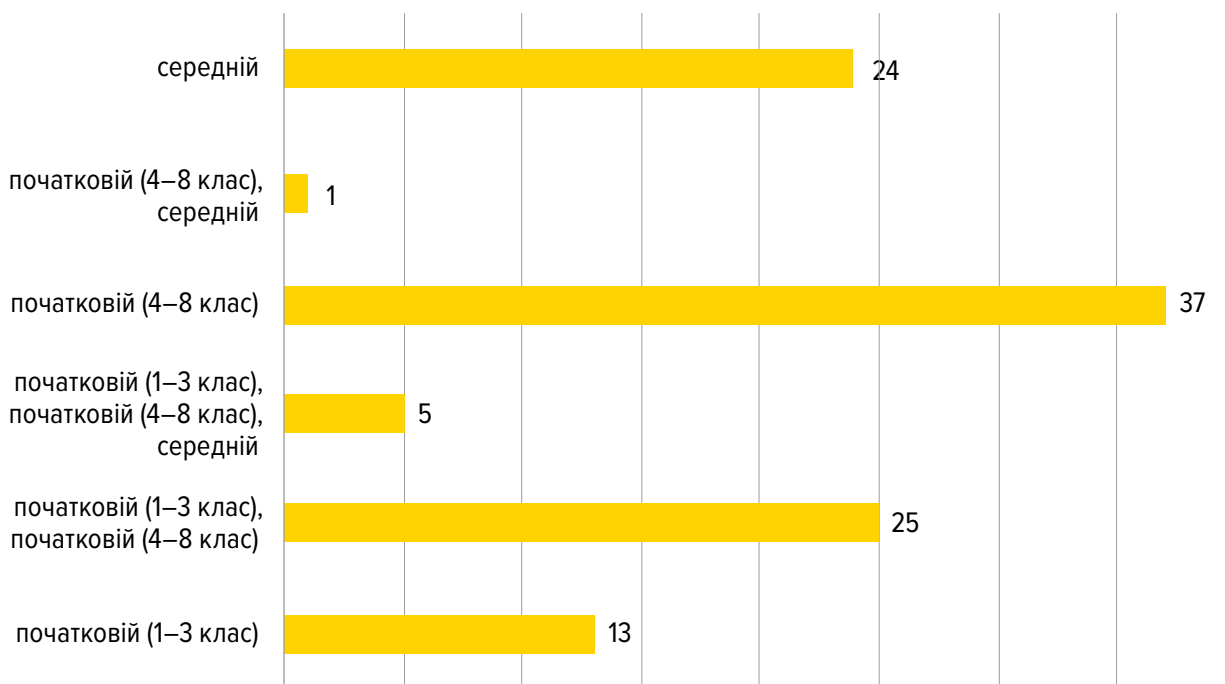

Схема 2. У школі якого ступеня викладають респонденти?

Джерело: власне дослідження.

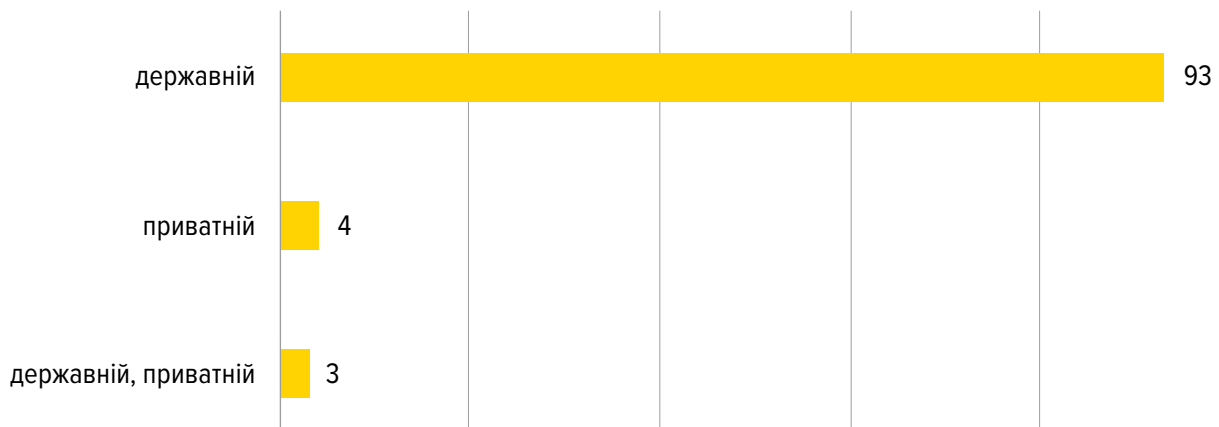

Схема 3. У школі якого типу викладають респонденти?

Джерело: власне дослідження.

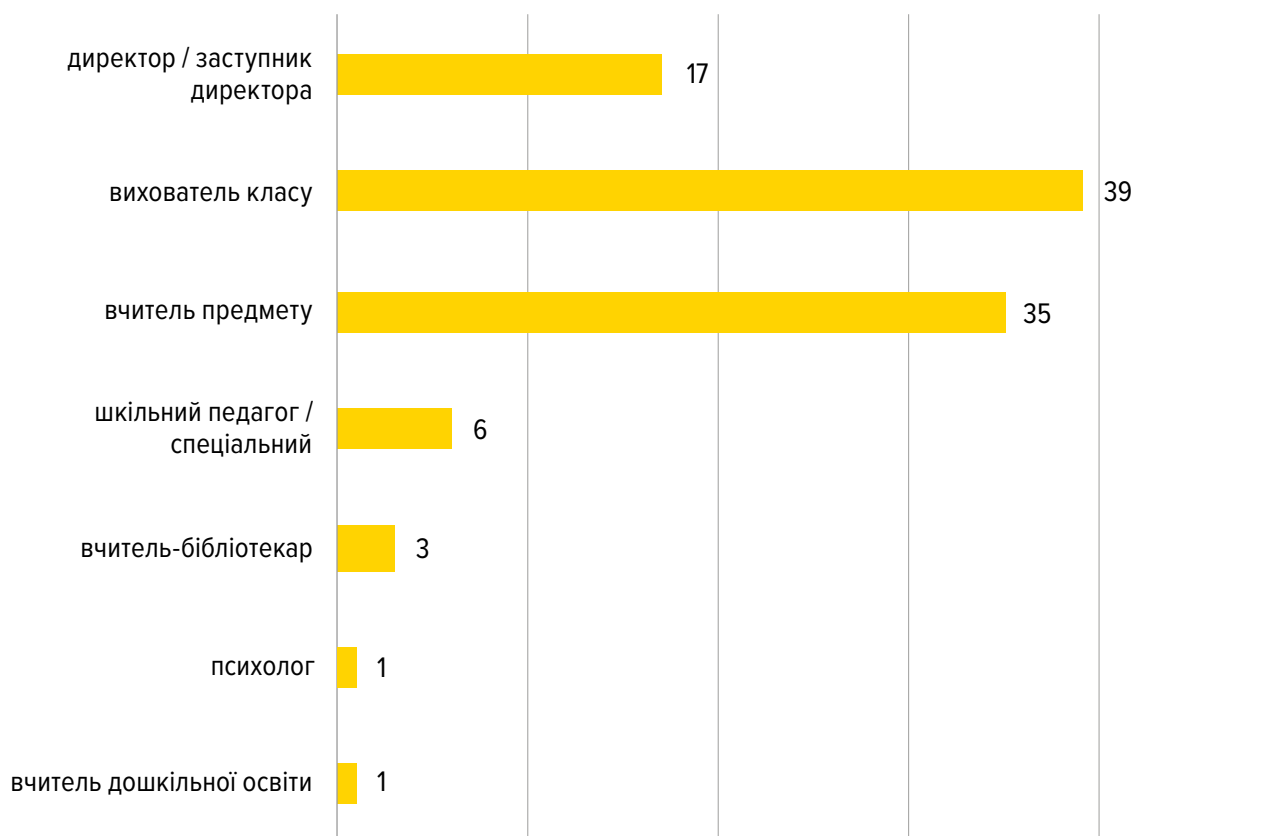

Схема 4. Посада респондента

Джерело: власне дослідження.

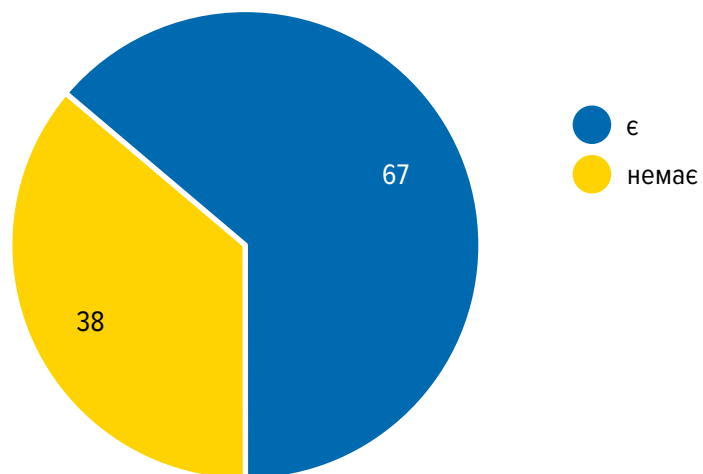

Схема 5. Досвід у роботі з учнями українського походження

Джерело: власне дослідження.

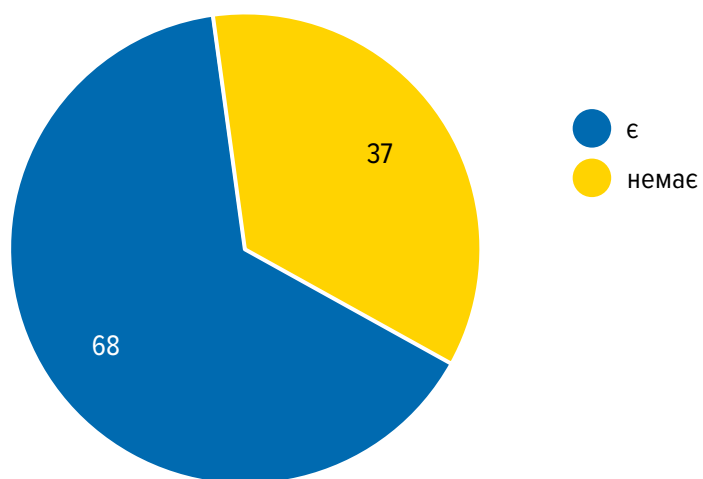

Схема 6. Досвід роботи з учнями-біженцями з інших країн

Джерело: власне дослідження.

Результати дослідження

Кількість учнів з України в школах

На запитання: “Скільки учнів-біженців наразі навчається в школі?”, найбільше разів вибирали відповідь „більше ніж 30” (38%) (схема 7). Переважно це стосувалося краківських шкіл, хоча в одній зі шкіл у сільській місцевості кількість учнів-біженців перетнула позначку 30, а в трьох інших коливалася на позначці 20-30 осіб. Менші сільські школи Малопольщі також приймають учнів-біженців, частка яких у загальній кількості учнів, як правило, набагато вища, ніж у великих міських школах.

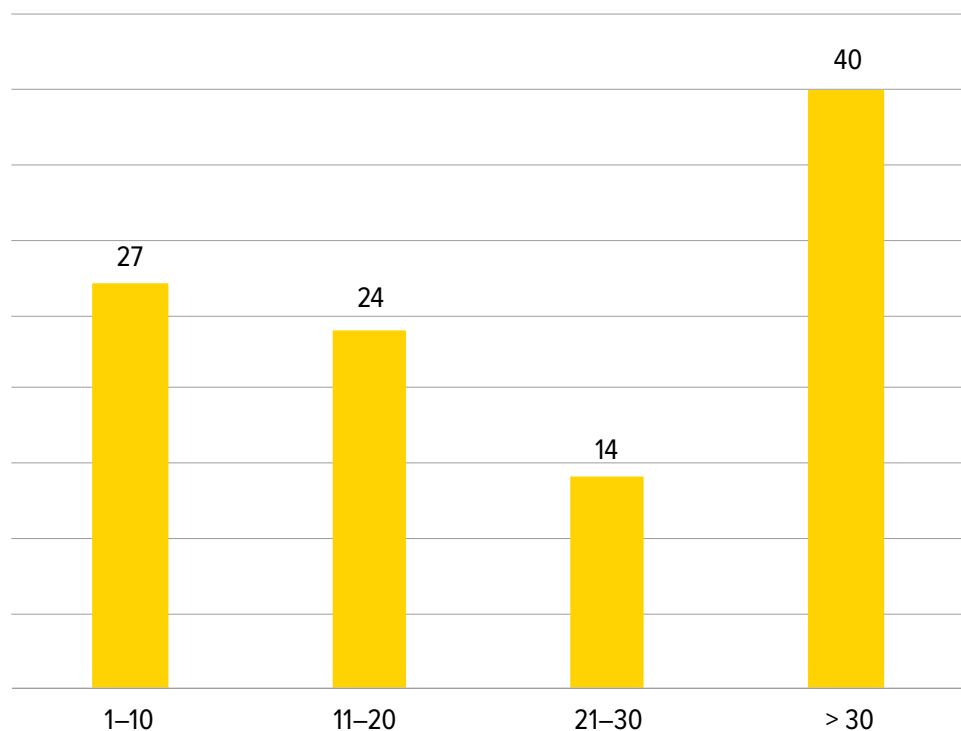

Схема 7. Кількість учнів-біженців у школі

Джерело: власне дослідження.

Підготовка шкіл до прийому біженців та рівень інклюзії

Оцінка готовності школи до прийому учнів-біженців є досить високим (схема 8). Середній бал склав 6,1 за шкалою від 1 до 10. Цікаво, що середній бал у сільських школах склав 6,36, у порівнянні з 5,94 у Кракові та 5,92 у містах з населенням до 50 тис. мешканців. Отож, невеликі школи в сільській місцевості справляються відносно добре у порівнянні з навчальними закладами у містах.

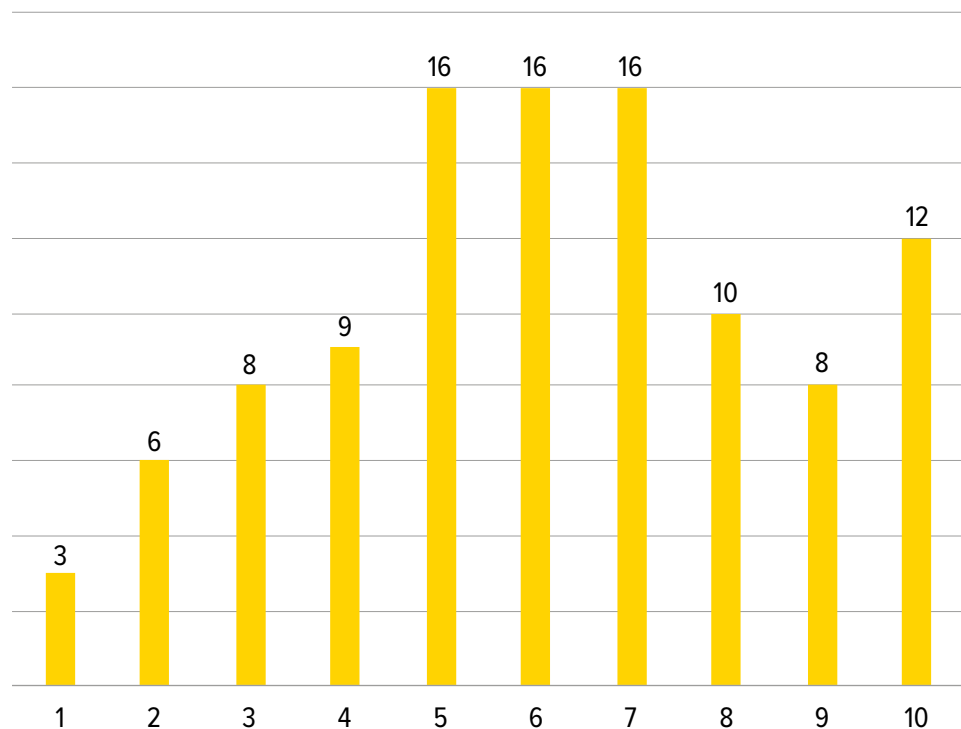

Схема 8. Оцінка готовності школи до прийому учнів-біженців (1 – дуже погано, 10 – дуже добре)

Джерело: власне дослідження.

Натомість рівень включення учнів-біженців у шкільний навчальний процес оцінюється дуже низько (схема 9). Середній бал склав 3,07, при цьому сільська місцевість отримала дещо вищий бал (3,36), ніж міська (2,96). Крім того, школи у Кракові мають вищий показник (2,98), ніж у містах з населенням до 50 тис. мешканців (2,64).

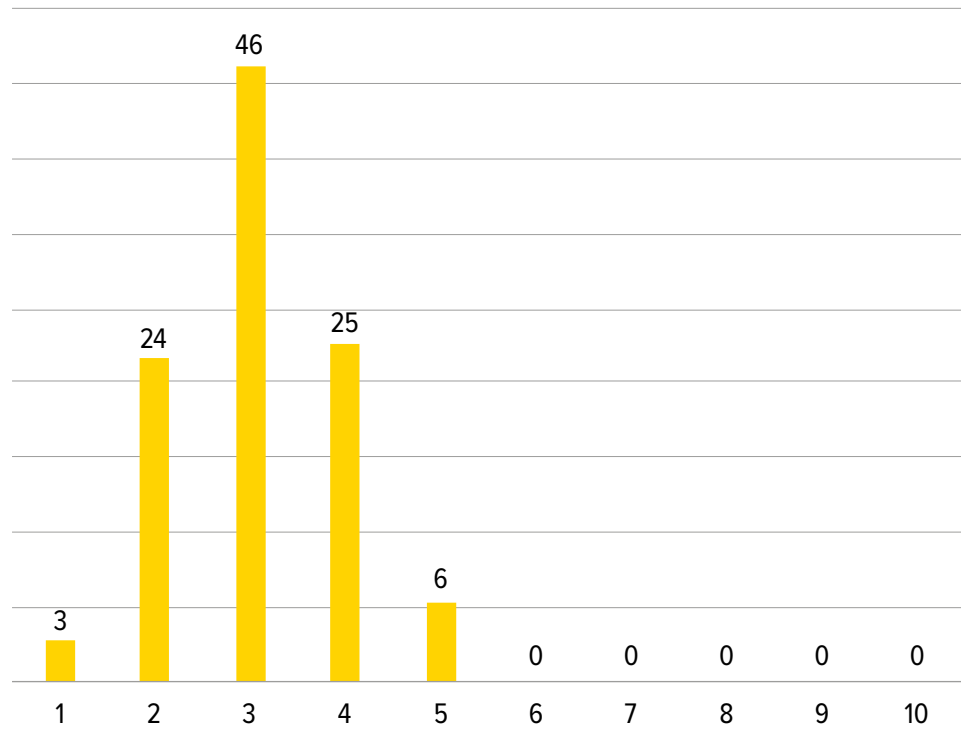

Схема 9. Рівень інклюзії учнів-біженців у шкільному навчальному процесі (1 – дуже низький, 10 – дуже високий)

Джерело: власне дослідження.

Рівень інтеграції учнів-біженців у польських групах однолітків

На тлі поганих показників процесу інклюзії, інтеграція учнів-біженців у польські колективи однолітків виглядає добре (схема 10). Середнє значення всіх оцінок становить 6,02. Школи у селах отримали 6,32 бала, а в містах — 5,89 балів. На противагу інклюзії, інтеграція учнів-біженців у польські групи однолітків оцінюється нижче в Кракові (5,62), ніж у містах з населенням до 50 тис. мешканців (6,21).

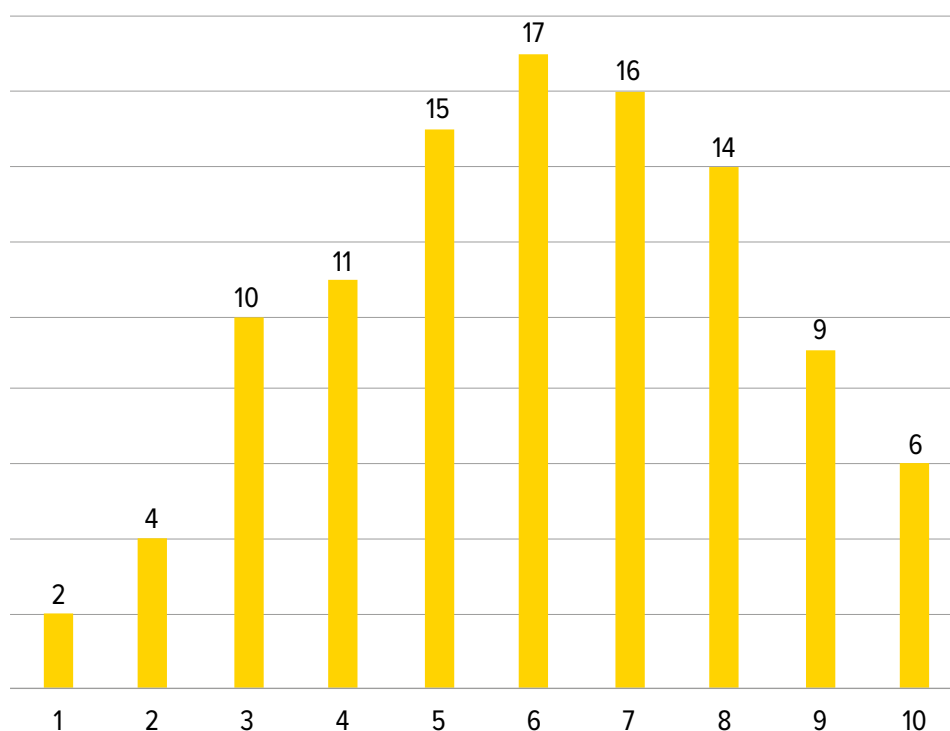

Схема 10. Рівень інтеграції учнів-біженців у польські групи однолітків (1 – дуже низький, 10 – дуже високий)

Джерело: власне дослідження.

Основними проблемами та викликами в процесі інтеграції вчителі назвали незнання польської мови учнями-біженцями, труднощі в оцінюванні рівня знань та відмінності у навчальних програмах між польськими та українськими школами (схема 11). Серед інших виявлених проблем: нестача навчальних матеріалів для учнів з України (підручників, робочих зошитів, літератури для читання) та низька мотивація до навчання. Крім

того, на думку деяких респондентів, вимоги викладачів до учнів-біженців є занадто високими, а ставлення викладачів іноді могло б бути більш проактивним (наприклад, спроби спілкуватися через перекладач). З іншого боку, респонденти зазначили, що учні-біженці не завжди користуються можливістю вивчення польської мови як іноземної.

Схема 11. Проблеми та виклики в процесі інтеграції учнів-біженців у повсякденну роботу²

Джерело: власне дослідження.

Серед найбільших труднощів, які виникли після 24 лютого 2022 року під час роботи з українськими учнями, респонденти переважно вказували на незнання польської мови та низьку мотивацію учнів-біженців до навчання, що в основному зумовлено відчуттям тимчасовості та комунікаційними проблемами (таблиця 1).

² На це запитання можна було обрати більше однієї відповіді, тому сума наведених значень є більшою, ніж кількість опитаних

Таблиця 1. Основні труднощі, які виникли після 24 лютого 2022 року в роботі з українськими учнями

Відповіді	Кількість
Незнання мови	58
Низька мотивація учнів	20
Відсутність матеріалів для роботи з учнями-біженцями	7
Відсутність відчуття стабільності та психологічної підтримки	6
Досвід війни, туга за країною	5
Проблеми з розподілом учнів на групи	5
Забагато учнів-біженців по відношенню до всього класу	3
Відсутність поваги до суспільних норм	3
Відсутність інформації про дітей	2
Матеріальне становище	2
Погіршення становища польських учнів	2
Неготовність вчителів до роботи з учнями-біженцями	2
Учні з інвалідністю	1

Джерело: власне дослідження.

Нижче наводимо цитати з обраних відповідей на вищезазначене питання.

Відповідь 1: „Польська школа надає українським дітям 5 годин уроків польської мови плюс додаткові шість, тобто загалом 11 годин на тиждень. Усе це робиться для того, щоб іноземцям було легше адаптуватися до польських умов. Надає викладачів, підручники, вправи. Вона організує збори, долучається до різних акцій тощо. На постійній основі в ній працюють 2 міжкультурних асистента. Також на місці працюють 3 психологи. Українські вчителі теж роблять все, що в їхніх силах. Як під час пандемії, так і зараз, під час війни, працює українська онлайн-школа. Наша система навіть дає можливість українцям складати іспити в Україні

і за їхніми результатами вступати до польських середніх шкіл. Багато українських дітей здобувають обов'язкову освіту одночасно в Польщі та в українській школі. Їм важко, але вони докладають зусиль до навчання, бо не знають, чи повернуться в Україну, чи залишаться в Польщі. З іншого боку, є діти, які не користуються можливостями вивчення польської мови як іноземної. Вони не пишуть і не розмовляють польською, тому на всіх уроках у них виникають проблеми. Також мають низький рівень відвідування школи. Вони також не є учнями української школи”.

Відповідь 2: „Учень має низьку відвідуваність уроків та додаткових занять з польської мови, оскільки одночасно бере участь у дистанційному навчанні в українській школі”.

До найчастіших заходів, які запроваджують освітні заклади з метою полегшення інтеграції учнів-біженців в групі однолітків можна зарахувати: екскурсії, інтеграційні заняття, роботу в групах чи спільні розмови. Серед заходів, які, на думку респондентів, повинні бути запроваджені під час включення учнів-біженців у процес шкільної освіти, безумовно найчастіше вказані: додаткові заняття з польської мови, додаткові заняття (корекційні) та нульові класи й підготовчі курси. В таблиці 2 й таблиці 3 є детальний список заходів, що були зазначені під час дослідження.

Таблиця 2. Заходи, що вживаються для полегшення інтеграції учнів-біженців у групу однолітків

Відповіді	Кількість
Екскурсії	29
Інтеграційні заняття	20
Робота в групах	11
Спільні розмови	10
Інтеграційні ігри	8
Виховні уроки	7
Заняття з вчителем	5
Додаткові заняття/корекційні заняття	4

Таблиця 2. Заходи, що вживаються для полегшення інтеграції учнів-біженців у групу однолітків (продовження)

Відповіді	Кількість
Наближення культури	4
Спільні прогулянки після уроків	3
Ознайомлення з культурами	3
Спільна участь у шкільних заходах	2
Участь у шкільних проєктах/шкільному самоврядуванні	1
Зміна сусіда по парті	1
Створюю дружню атмосферу, володію російською мовою, полегшую спілкування для російськомовних учнів	1
Я постійно контактую з українськими учнями, підходжу до них з телефоном з увімкненим перекладачем, щоб ми могли впевнено розмовляти, намагаюся пояснити їм поведінку та ситуації в класі, а також презентую їхнім одноліткам переваги товаришування з ними	1
Постійно шукаю методи і форми роботи з дуже різноманітною групою, встановила правила оцінювання українських учнів, інтегрую колектив	1
На додаткових заняттях я працюю тільки з дітьми з України. Групи зінтегровані (однієї національності та культури), проте мені нічого не відомо про їхні можливі проблеми на уроках. Втім, думаю, що якби вони були, то проявилися б у процесі роботи з учнями. Я не ставлюся до українських учнів по-особливому: хвалю їх за успіхи, разом з ними переживаю через невдачі, підкреслюю, що вони українці і повинні про це пам'ятати (не хочу їх позбавляти їхньої національності), але також заохочую їх до знайомства з іншою культурою – польською	1
Включення учня в середовище класу та школи, в ігри та святкові заходи класу та школи, які об'єднують учнів та дають відчуття безпеки та радості від спільного перебування. Матеріальне забезпечення, надання медичної та психологічної допомоги	1
Заохочую до обміну досвідом та знаннями	1

Таблиця 2. Заходи, що вживаються для полегшення інтеграції учнів-біженців у групу однолітків (продовження)

Відповіді	Кількість
Адаптація завдань, допомога в поясненні вказівок	1
Учні не мають з цим проблем. Вони інтегруються і підтримують одне одного	1
Інтеграція в класний колектив — підтримка з боку вчителів, батьків, учнів, вивчення польської мови	1
Я заохочую дітей у класі допомагати і приймати нових учнів	1
Шукаю індивідуальні здібності та посилюю їх	1
Намагаюся приділяти їм індивідуальний час. Часто розмовляю з ними російською мовою	1
Допомога з боку вчителя, приємна атмосфера в класі під час уроків, доброзичливість	1
Додаткове вивчення мови	1
Створення дружньої атмосфери, акцент на польській вимові	1

Джерело: власне дослідження.

Таблиця 3. Заходи, що вживаються в процесі включення учнів-біженців у шкільний навчальний процес

Відповіді	Кількість
Додаткові заняття з польської мови	17
Додаткові/корекційні заняття	10
Нульові класи/підготовчі курси	10
Знайомство з польською/українською культурою	5
Спілкування	4
Оцінювання рівня знань/вступні тести	4
Психологічна допомога	3

Таблиця 3. Заходи, що вживаються в процесі включення учнів-біженців у шкільний навчальний процес (продовження)

Відповіді	Кількість
Екскурсії	3
Інтеграційні заняття	3
Товариська допомога	2
Організація позашкільного часу	2
Спільні проєкти	2
Присутність асистента	2
Українські класи	2
Інтеграційні ігри, розваги	2
Подальше заохочення до активної участі на предметних уроках, звернення уваги на сильні сторони учнів	2
Україномовні суботні школи	1
Робота в групах	1
Участь перекладача в заняттях	1
Ми повинні мати більше інформації щодо їхнього попереднього навчання	1
Індивідуальний підхід до учня	1
Метою має бути переклад якомога більшої кількості текстів на їхню рідну мову, а також роз'яснення культурного контексту, щоб вони не відчували себе тут чужими. Іноді достатньо просто закинути текст у перекладач, і вже стає трохи краще	1
Основний тягар роботи тут лягає на вчителів: це приділити більше уваги дитині, наприклад, підготувати словник для уроку, малюнок..... З часом частину цієї допомоги можна буде тактовно і делікатно передати польським учням. Ідея полягає в тому, щоб діти допомагали спонтанно і з симпатії. Це не завжди вдається	1
Насамперед можливість вирівняти освітні можливості з предметів, які є новими для українських школярів	1

Таблиця 3. Заходи, що вживаються в процесі включення учнів-біженців у шкільний навчальний процес (продовження)

Відповіді	Кількість
Заохочення учнів до дії, похвала навіть за невеликі успіхи	1
Більше часу	1
Більше інтеграції, менше акценту на освітніх результатах	1
Інтеграція, роз'яснення ситуації біженців польським дітям, щоб вони краще її розуміли	1
Визначення їхніх потреб у процесі інтеграції та оцінка рівня знань. Відповідна підтримка, якщо вони її потребують.	1
Повинні бути звільнені від вивчення другої іноземної мови. Адже вони вивчають три, одна з яких — польська.	1
Більше уваги слід приділяти коригуванню вчителями своїх вимог до учня під час уроків, індивідуальному підходу до учня, перевірці того, чи все учень зрозумів, допомозі йому, акцентуючи увагу на здібностях учня	1
Підручники відповідно до нашої навчальної програми українською мовою	1
Питання в тому, чи хочуть вони інтегруватися. З мого досвіду — не обов'язково	1
Допомога з боку вчителів, батьків, учнів	1
Жодні кроки не можуть бути зроблені примусово, оскільки українські школярі повинні проявити готовність до співпраці. На жаль, у багатьох випадках це не так	1
Навчання для вчителів, поділ учнів на більш різномірні групи відповідно до їхніх навичок	1
Залучення учнів до допомоги у підготовці матеріалів, наприклад, шкільної газети, різних груп за інтересами	1
Закупівля навчальних матеріалів, навіть словників	1
Працевлаштування українських викладачів з базовим знанням польської мови для взаємодії між двома сторонами	1
Підготовка вчителів до роботи з дитиною, яка має досвід міграції	1

Джерело: власне дослідження.

Співпраця з міжкультурними асистентами

Важливим елементом анкетування була оцінка досвіду роботи респондентів з міжкультурними асистентами. Серед опитаних вчителів трохи більше половини мали можливість працювати з міжкультурними асистентами (схема 12). Оцінка якості їхньої роботи дуже різна (схема 13). Середній бал — 7,02, але були й такі, що оцінили таку співпрацю як погану та дуже погану. Особливо це стосується шкіл у сільській місцевості, де середній бал сягнув 6,57, порівняно з 7,14 у Кракові. Це свідчить про те, що існує певна різниця в якості роботи міжкультурних асистентів, особливо між містом і селом.

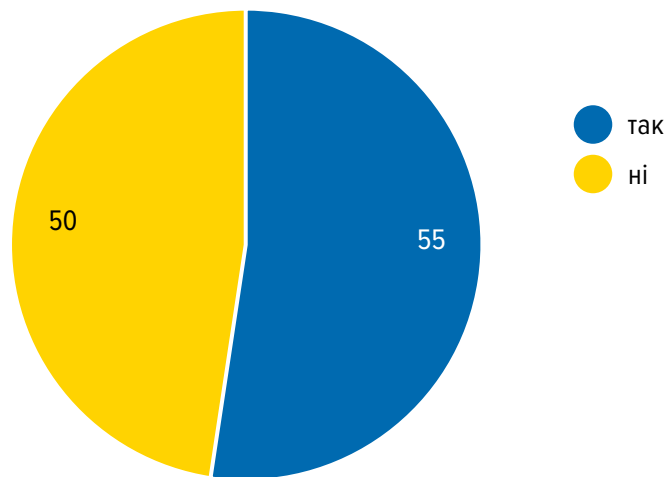

Схема 12. Чи співпрацюють респонденти з міжкультурними асистентами?³

Джерело: власне дослідження.

³ До наступного розділу опитування включено лише відповіді тих, хто працює або працював з міжкультурними асистентами.

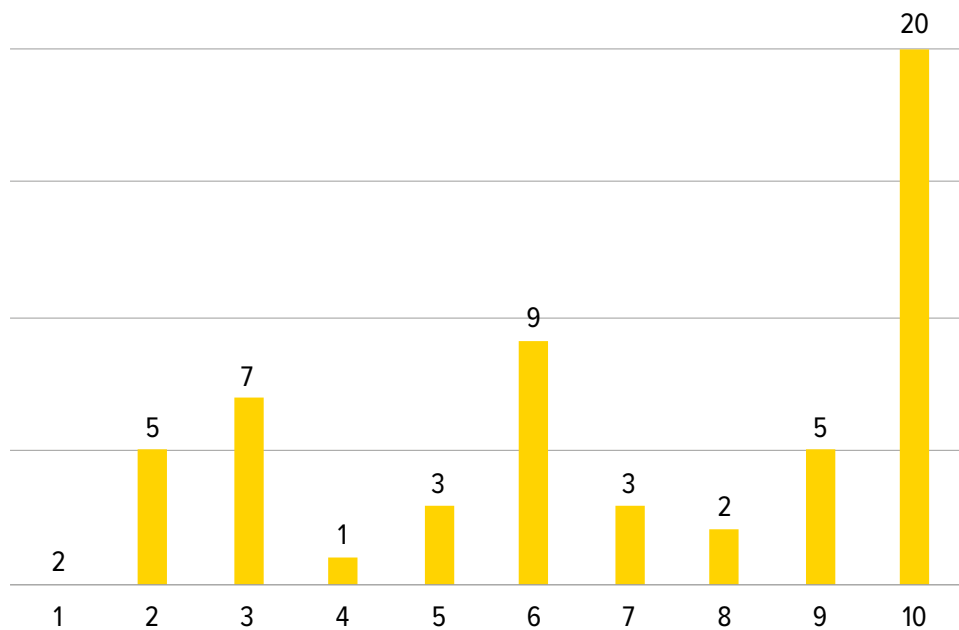

Схема 13. Оцінка якості співпраці з міжкультурними асистентами (1 – дуже погано, 10 – дуже добре)

Джерело: власне дослідження.

Респонденти також могли оцінити, чи достатньою є кількість міжкультурних асистентів (схема 14). Однак оцінки не були однозначними, оскільки відповіді розподілилися досить рівномірно, з незначною тенденцією до певного дефіциту такого виду підтримки.

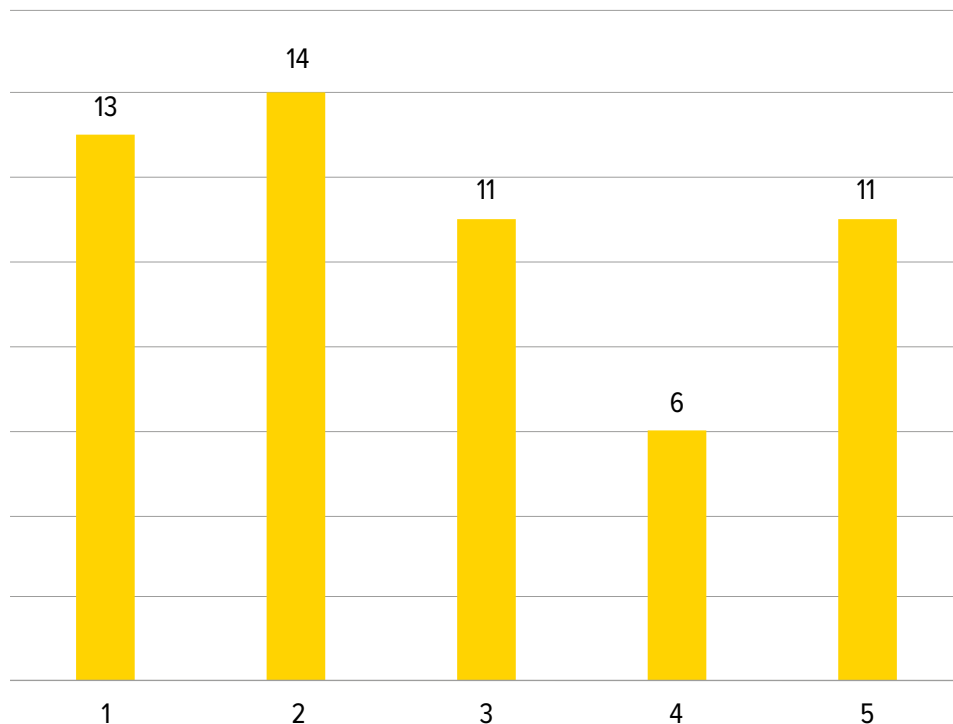

Схема 14. Чи вважають респонденти достатньою кількістю міжкультурних асистентів? (1 – однозначно ні, 2 – однозначно так)

Джерело: власне дослідження.

Найбільше в роботі асистентів респонденти цінують такі риси, як: відкритість, чуйність, бажання допомогти, турбота та розуміння українських дітей та їх родин, переклади на українську мову, допомога з комунікацією та залучення до роботи. Серед бар'єрів зазначено: відсутність постійної доступності міжкультурних асистентів, відсутність власної ініціативи/залучення, мала кількість міжкультурних асистентів та – рідше – відмінності в навчальній системі чи мовні питання. Варто зазначити, що найчастіше респонденти вказували, що не стикались з перешкодами у співпраці з міжкультурними асистентами, що схиляє до позитивної оцінки роботи, яку вони виконують.

Таблиця 5. Що Ви найбільше цінуєте в роботі асистентів?

Відповіді	Кількість
Відкритість, чуйність, готовність допомогти, турбота і розуміння українських дітей та їхніх родин	20
Переклад на українську мову, допомога в комунікації	18
Залучення	7
Знання культури	1
Фахові знання	1
Я особисто не працював/ла з культурними асистентами	4

Джерело: власне дослідження.

Таблиця 6. Які є перешкоди у роботі з міжкультурними асистентами?

Відповіді	Кількість
Відсутність перешкод у співпраці	21
Відсутність постійної доступності міжкультурних асистентів	8
Відсутність ініціативності, залучення, зацікавленості	6
Занадто мало міжкультурних асистентів	3
Відмінності в системі освіти	3
Мовний бар'єр	3
Культурний бар'єр	1
Формальності при працевлаштуванні	1
Міжкультурні асистенти перешкоджають проведенню занять	1

Джерело: власне дослідження.

Бібліографія

- Di Maggio, A., Jacyna, M., Kolasiński, T., Kotrych, Z., Owczarek, A., Pujszo, P., . . . Żurawska, W. (2022). *Rekomendacje systemowe dotyczące integracji dzieci-uchodźców z Ukrainy*.
- Kacprzak, I. (2022). Polska wydała na pomoc uchodźcom z Ukrainy 5,5 mld zł. Pobrane z: <https://www.rp.pl/polityka/art37286771-polska-wydala-na-pomoc-uchodzcom-z-ukrainy-5-5-ml-d-zl>.
- Tędziągolska, M., Walczak, B., Żelazowska-Kosiorek, A. (2022). *SZKOŁA ZRÓŻNICOWANA KULTUROWO: Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy*.